proLékaře.cz | 21.11.2026

Kritické zhodnocení rekodifikace znaleckého práva v České republice po prvním roce účinnosti

Tomáš Vojtíšek

Soud Lek 2022; 67(2): 25–27

Dne 1. ledna 2021 došlo v České republice k dlouho očekávané rekodifikaci znaleckého práva, kdy byl zrušen zákon o znalcích a tlumočnících z roku 1967 (zák. č. 36/1967 Sb.). Nová právní úprava se týká již výhradně znalecké činnosti, neboť soudně tlumočnická, resp. překladatelská je řešena zvláštním zákonem.

Nová materie je oproti minulosti rozsáhlá a tvoří ji zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech (dále jen „nový znalecký zákon", popř. „NZZ"), zák. č. 255/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech a zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích a tři prováděcí právní předpisy.

Konkrétně se jedná o vyhlášku č. 503/2020 Sb., o výkonu znalecké činnosti, vyhlášku č. 504/2020 Sb., o znalečném a vyhlášku č. 505/2020 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých odvětví jednotlivých znaleckých oborů, jiná osvědčení o odborné způsobilosti, osvědčení vydaná profesními komorami a specializační studia pro obory a odvětví. I když u samotného nového znaleckého zákona dal zákonodárce odborné veřejnosti dostatečný prostor k seznámení, prováděcí vyhlášky Ministerstvo spravedlnosti ČR vydalo až v prosinci roku 2020, tj. těsně před nabytím účinnosti celé nové materie. Obsah prováděcích předpisů k NZZ přitom významně dopadá na samotný výkon znalecké činnosti. Po více než roce účinnosti nového znaleckého práva již došlo k určité adaptaci na nové právní předpisy i když ne všechny nové instituty již byly implementovány do praxe (zejména se jedná o novou evidenci posudků v podobě informačního systému státní správy). Ministerstvo spravedlnosti za účelem usnadnění přechodu na novou právní úpravu zřídilo speciální webový portál (https://znalci.justice.cz), který má za cíl sloužit jako informační zdroj pro odbornou i širokou veřejnost.

Je zřejmé, že dříve či později bude aktuálně platné znalecké právo novelizováno. Samotný NZZ může být „otevřen" i na základě poslanecké iniciativy prakticky kdykoliv a vzhledem k apolitičnosti předmětu úpravy je reálné, že zákon může být změněn touto cestou. Případné novelizace prováděcích předpisů jsou v gesci ministerstva spravedlnosti, nicméně i zde se může kdykoliv objevit potřeba dílčí úpravy, která bude doprovázena spuštěním meziresortního připomínkového řízení. Jakkoliv nová právní úprava znalectví nepochybně přinesla do praxe určitá pozitiva, existuje celá řada dílčích institutů, které jsou problematické a jeví se jako racionální usilovat o jejich změnu.

Cílem příspěvku je identifikovat problémové body nového znaleckého práva z pohledu soudně lékařské služby a odůvodnit jejich případné změny.

✉ ***Adresa pro korespondenci:***
MUDr. Mgr. Tomáš Vojtíšek, Ph.D.
Ústav soudního lékařství FN u sv. Anny v Brně a LF MU
Tvrdého 2a, 602 00 Brno
Tel.: + 420 543 185 855
E-mail: tomas.vojtisek@fnusa.cz

Received: 07. 03. 2022
Accepted: 18. 03. 2022

OBECNÁ CHARAKTERISTIKA PROBLEMATICKÝCH BODŮ PRÁVNÍ ÚPRAVY ZNALECTVÍ

Jedním z charakteristických rysů subjektů poskytujících znaleckou činnost v České republice (znalců, znaleckých kanceláří a znaleckých ústavů) je jejich extrémní různorodost a rozdílnost priorit a požadavků na samotný systém znalectví. Činnost jednotlivých odborných skupin znalců může být navzájem podstatně odlišná až nesrovnatelná. Z toho vyplývá praktická nemožnost vystupovat jednotně vůči normotvůrci a prosazovat své zájmy. Některá pravidla mohou být pro konkrétní znaleckou odbornost likvidační, pro jinou zcela neutrální. Z hlediska konkrétního znaleckého oboru/odvětví/skupiny znaleckých subjektů je možno rozlišit problematické oblasti na několik typů:

1) Normy **zásadně ohrožující** až znemožňující znaleckou činnost
   Přijetím těchto norem je určité skupině znalců částečně či zcela znemožněna znalecká činnost v rozsahu, jak byla jimi doposud vykonávána. Částečně tyto normy dopadnou na příslušné subjekty až po uplynutí přechodného období, tj. po 31. 12. 2025 (např. změna kvalifikačních předpokladů u konkrétních znaleckých oborů či odvětví);
2) Normy **komplikující** znaleckou činnost
   Do této kategorie lze zařadit pravidla, která sice přímo neznemožňují výkon znalecké činnosti, nicméně zvyšují náklady či vyžadují neodpovídající množství času (např. povinnost absolvovat obecnou část vstupní zkoušky pro stávající znalce);
3) Normy **obtěžující** znalecké subjekty při výkonu jejich činnosti
   Obtěžující normy často iracionálně kladou na znalecké subjekty povinnosti, jejichž plnění sice přímo nenarušuje podstatu znalecké činnosti, ale snižuje „kulturu" jejího provádění (např. povinnost ve vyúčtování znaleckého posudku uvádět čísla stran s barevným obsahem).

Nepochybně takto vymezené kategorie nejsou a nemohou být přesně ohraničené a určitá norma může být pro konkrétního znalce zcela neutrální a pro jiného naopak zásadně ohrožující. V následujícím přehledu bude vycházeno z pohledu soudního lékařství a soudní toxikologie.

PROBLEMATICKÉ OBLASTI NOVÉHO ZNALECKÉHO PRÁVA

Zásadně ohrožující normy nového znaleckého práva

Z hlediska oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství a soudní toxikologie, nová právní úprava naštěstí nepřináší

proLékaře.cz | 21.11.2026

zásadně ohrožující změnu ve znalecké činnosti v těchto disciplínách. Potenciálně velmi rizikový návrh zrušení povinnosti obligatorního přibírání dvou znalců u pitev nařízených orgány činnými v trestním řízení byl odmítnut během projednávání návrhu NZZ v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Podobně byl v rámci připomínkového řízení modifikován návrh vyhlášky o znalečném, dle kterého měly být náklady znalce za pomocné práce součástí jeho odměny, což by ekonomicky ohrožovalo provádění znaleckých úkonů v oboru soudní toxikologie. Spíše na okraj je možno zmínit, že v původním návrhu vyhlášky o znaleckých odvětvích chyběly nelékařské odbornosti oboru zdravotnictví (včetně soudní toxikologie), což ovšem předkladatel před vydáním vyhlášky na základě připomínek napravil.

Nemajetková újma na zdraví

Jako negativum lze hodnotit vyřazení specializované způsobilosti v oboru soudní lékařství jako možné podmínky pro získání znaleckého oprávnění v oboru zdravotnictví, odvětví Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví, které nahrazuje dosavadní odvětví Stanovení nemateriální újmy na zdraví. Jakkoliv má toto znalecké odvětví specifickou povahu (svou návazností na přijetí zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku), vyřazení oboru soudního lékařství bez jakékoliv konzultace s odbornou společností je nutno považovat minimálně za nevhodné a zejména za neodůvodněné. Část soudních lékařů, kteří získali oprávnění pro toto odvětví dle dosavadních právních předpisů, mohou vykonávat znaleckou činnost pouze do konce přechodného období, tj. do 31. 12. 2025.

Výše odměny znalce

Otázkou k diskuzi je, zda je zásadně ohrožující i stanovení výše odměny vyhláškou č. 504/2020 Sb., o znalečném. To, že úroveň výše znalečného za znaleckou činnost prováděnou pro orgány veřejné moci je nízká, je všeobecně přijímaným faktem. Dokonce to konstatuje i sama důvodové zpráva k novým předpisům, což se ale neprojevilo ve finálně podobě obecně závazného právního předpisu, ve kterém oproti původnímu návrhu klesla hodinová sazba znalců téměř o polovinu na současných maximálních 450,- Kč/hod. Jako velmi problematický se jeví argument, že nízkou hodinovou sazbu odměny u posudků vyžádaných orgány veřejné moci si znalci mohou vykompenzovat posudky smluvní odměnou u znaleckých posudků pro soukromé zadavatele. Opět se zde projevuje diferenciace mezi znaleckými skupinami, kdy u soudního lékařství a soudní toxikologie jsou znalecké posudky zadávané soukromými osobami spíše výjimečné. Na druhou stranu však pro odvětví soudní lékařství byla již za předchozí právní úpravy stanovena paušální náhrada znaleckých odměn, která pro ostatní obory je částečně dostupná až nyní. Autor zastává názor, že stanovená výše odměny za znaleckou činnost je v současné výši pod úrovní ekonomické rentability a z obecného hlediska může vést v delším časovém období k zásadnímu ohrožení znalecké činnosti. Zvláště nepříznivý dopad je u znaleckých ústavů, které v rámci efektivního hospodaření mají velké obtíže znaleckou činnost vůbec provádět. Velmi negativním je u odvětví soudního lékařství nesystémová a nepochopitelná absence uvedení některých pomocných prací v paušálních náhradách (pitevní laborant, fotograf) či extrémně nízká částka odměny (zapisovatelka). Na tomto místě je nutno zdůraznit, že sebedokonalejší právní úprava znalectví nemůže kompenzovat chronické podfinancování celého systému.

Znalecké kanceláře

Dalším potenciálně zásadně ohrožujícím bodem je otázka znaleckých subjektů, kdy aktuálně může znalec – fyzická osoba vykonávat znaleckou činnost samostatně a/nebo v rámci jednoho či více znaleckých ústavů; je přitom výslovně zakázáno působit samostatně jako znalec a současně jako zaměstnanec, společník nebo člen znalecké kanceláře. Některé znalecké kanceláře (dosavadní znalecké ústavy zapsané v I. oddílu seznamu znaleckých ústavů), které vykonávají znaleckou činnost pouze příležitostně pomocí samostatně působících znalců, mohou být novým pravidlem značně limitovány. Navíc se již objevil názor, že by zákaz současného výkonu činnosti znalce a zaměstnance znaleckého ústavu měl být rovně zapovězen. Minimálně v oborech soudního lékařství a soudní toxikologie by to zjevně vedlo k znemožnění působení znaleckých ústavů.

Normy komplikující znaleckou činnost

Obecná část vstupní zkoušky

Dle nového znaleckého zákona je podmínkou pro výkon znalecké činnosti mj. složení vstupní zkoušky znalce, která se skládá z obecné a zvláštní části. Zvláštní část vstupní zkoušky se považuje za splněnou u znalců, kteří byli jmenováni dle předchozí právní úpravy a o zápis do seznamu znalců požádají před uplynutím přechodného období, které končí dne 31. 12. 2025. Jakkoliv tato norma bývá někdy prezentována jako výhoda pro „staré" znalce (je odpuštěna zvláštní část vstupní zkoušky ověřující odbornost znalce), považuje autor toto ustanovení za nevhodné. Argument, že (byť významná) změna právní úpravy odůvodňuje nutnost nového přezkoušení, nemá mezi ostatními justičními profesemi obdoby (a to ani po přijetí tak zásadních předpisů, jako je nový trestní či občanský zákoník). V rámci připomínkového řízení k NZZ předkladatel na tuto námitku reagoval tím, že složení obecné části vstupní zkoušky je projevem přetrvávajícího zájmu o znaleckou činnost, nicméně v důvodové zprávě je naopak zdůrazněn finanční přínos správních poplatků za obecnou část vstupní zkoušky u „starých" znalců, z nichž část bude mít v okamžiku vstupní zkoušky třeba i několikaletou praxi s NZZ. Dle názoru autora může mít povinnost složení obecné části vstupní zkoušky zvláště pro znalce s dlouholetou praxí do značné míry až dehonestující charakter. V každém případě se jedná o normu komplikující, jak bylo definováno výše.

Pojištění znalců

Nově stanovená povinnost má obdobu např. u advokátů a striktně je vyžadována i ve slovenské právní úpravě znalectví. Samo o sobě se může povinnost pojištění pro znalce jevit jako veskrze pozitivní, neboť při případném nedbalostním pochybení bude příslušná pojišťovna plnit náhradu škody. Nicméně pojištění odpovědnosti je obecně určeno ke krytí škody vznikající na základě soukromoprávní odpovědnosti a jednoznačně směřuje ve prospěch soukromých zadavatelů znaleckých posudků. Jakkoliv může škodu způsobit i znalec přibraný orgány veřejné moci, povinnost pojištění pro znalce, kteří znalecké posudky pro soukromé zadavatele vesměs nezpracovávají, se může jevit jako nadbytečná. Ostatně znalci přibíraní tzv. „ad hoc" přibírání výhradně orgány veřejné moci povinnost pojištění nemají. U znalců z odvětví soudní lékařství a soudní toxikologie, kteří vykonávají znaleckou činnost pouze pro orgány činné v trestním řízení, může být povinnost být pojištěn zbytečně zatěžující a neekonomická. V tomto případě se jedná o normu komplikující znaleckou činnost a bude zajímavé v budoucnu vyhodnotit informace o pojistných událostech, zda je vůbec pro tyto znalce možnost vzniku škody reálná.

Sídlo znalce

Jako veřejný údaj se do seznamu znalců zapisuje mj. sídlo znalce (§ 16 odst. 1 písm. d) NZZ). V mnoha případech tak bude znalec povinen zveřejnit adresu svého bydliště, neboť sídlo jeho podnikání (znalecké činnosti) má v bytě. Zveřejnění bydliště zvláště u znalců vystupujících v trestním řízení je velmi problematické a zabránit tomu lze jen zřízením sídla podnikání jinde, což nese další náklady (zřízení tzv. fiktivního sídla).

proLékaře.cz | 21.11.2026

Obtěžující normy

Pravidla zavedená novou právní úpravou, která dle názoru autora splňují definici zařazení mezi obtěžující normy, mají vlastnost, že jejich dopad na vlastní znaleckou činnost je největší v počátku jejich zavedení. Po uplynutí určitého času se znalecké subjekty adaptují a míra „obtěžování" klesá. I tak ale některé normy spadající do této kategorie mají přetrvávající dopad na znaleckou činnost a jeví se jako racionální využít případné příležitosti k jejich změně.

Náležitosti znaleckého posudku

Velmi nápadnou změnou od 1. 1. 2021 je změna náležitostí znaleckého posudku, který se nově skládá z titulní strany, zadání, výčtu podkladů, nálezu, posudku, odůvodnění, závěru, příloh, znalecké doložky a otisku znalecké pečeti. Tyto náležitosti jsou velmi podrobně rozvedeny v prováděcí vyhlášce o výkonu znalecké činnosti. Dle názoru autora bylo možné splnit doktrinální požadavek na přezkoumatelnost znaleckého posudku i dle minulé právní úpravy a současné nové požadavky se mohou jevit v dílčích oblastech jako příliš formalistické. Nicméně znalecká obec se na nové požadavky již adaptovala a aplikační praxe doposud nezaznamenala významný spor ohledně náležitostí znaleckého posudku. Rizikem pro znalce ovšem je, že nesplnění formálních náležitostí znaleckého posudku mohou tvrdit procesní strany sporu.

Vyúčtování znalečného

Z nového znaleckého zákona vyplývá, že znalec je povinen vyúčtovat znalečné zároveň s podáním znaleckého posudku pro orgán veřejné moci. Na rozdíl od smluvní odměny pro soukromé zadavatele prováděcí předpis (vyhláška o znalečném) vyžaduje velmi podrobné vyúčtování v různých kategoriích, které byly implementovány v připomínkovém řízení. Finální podoba však obsahuje celou řadu dílčích povinností, které se jeví v souhrnu jako iracionální. Jedná se o různé kombinace součtů a označování jednotlivých položek, přičemž za až bizarní lze považovat povinnost ve vyúčtování znalečného uvádět čísla stran znaleckého posudku s barevným obrazovým obsahem.

Kromě velmi složitého vyúčtování lze vysledovat i v zákonné úpravě opakovaný požadavek na uvádění negativních skutečností (že nebyl přibrán konzultant, znalecký posudek nemá přílohy, nebyla poskytnuta záloha apod.). V rámci úvah de lege ferenda by forma vyúčtování znaleckého posudku pro orgány veřejné moci měla být nepochybně zjednodušena (§ 17 vyhl. č. 504/2020 Sb., o znalečném).

Evidence posudků

Aktuálně Evidence posudků jakožto informační systém veřejné zprávy není zřízena. Aktuálně si v režimu nových znaleckých předpisů znalci evidují své posudky zcela dobrovolně, vesměs z praktických důvodů. V okamžiku aktivace Evidence posudků znalců vnikne povinnost poměrně náročné činnosti v časových lhůtách zaznamenávat do Evidence posudků různé skutečnosti (viz § 29 NZZ).

DISKUZE

Nastíněný přehled problematických oblastí nové právní úpravy je subjektivní pohled autora a jiní znalci včetně soudních lékařů a soudních toxikologů mohou mít jiný postoj k různým institutům nového znaleckého práva, než je zde uvedeno. Je ale třeba zdůraznit, že největší negativní dopad na soudní lékařství a soudní toxikologii by měly normy, jejichž přijetí se podařilo zabránit během legislativního procesu (např. jeden znalec u soudní pitvy). Z toho vyplývá důležitost připravenosti na případný proces novelizace znaleckého práva, k čemuž by měl pomoci i tento příspěvek.

ZÁVĚR

V případě, že dojde k návrhu na změnu nového znaleckého zákona či jeho prováděcích právních předpisů, bude žádoucí ze strany odborné veřejnosti vznést odůvodněné připomínky včetně vlastních návrhů. V příspěvku jsou uvedeny možné novelizační body s jejich odůvodněním.